

Антична керамика между Хемус, Родопа и Евксинския Понт (VII–I в. пр. Хр.). Характеристика, разпространение и употреба

Рецензия на книга: Анелия Божкова. Антична керамика между Хемус, Родопа и Евксинския Понт (VII–I в. пр. Хр.). Характеристика, разпространение и употреба. Велико Търново: Издателство Фабер, 2017, ISBN 978-619-00-0693-0

Тотко Стоянов^a

a Катедра по археология, Исторически факултет, Софийски университет „Св. Кл. Охридски“, бул. Цар Освободител 15, София 1504; totko.stoyanov@gmail.com

Fine Pottery between the Haemus, the Rhodope and the Pontus Euxinus (7th–1st c. BC). Characteristics, distribution and utilization

Book review: Anelia Bozkova. Fine Pottery between the Haemus, the Rhodope and the Pontus Euxinus (7th–1st c. BC). Characteristics, distribution and utilization. Veliko Tarnovo: Faber Publishers, 2017, ISBN 978-619-00-0693-0

Totko Stoyanov^a

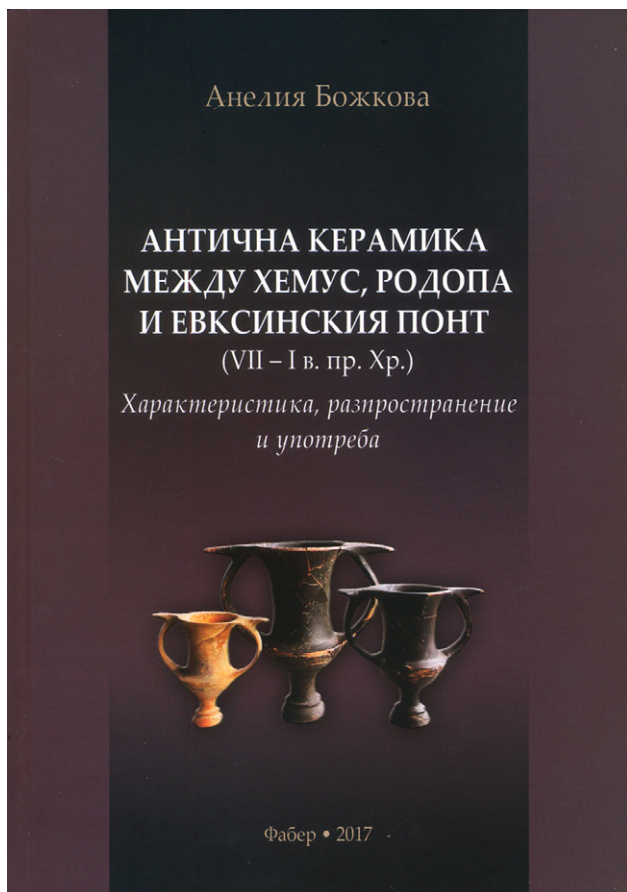
a Department of Archaeology, Faculty of History, Sofia University St. Kl. Ohridski, 15 Tsar Osvoboditel Blvd., 1504, Sofia, Bulgaria; totko.stoyanov@gmail.com

Рецензираната монография се явява хабилитационен труд на колегата Анелия Божкова в конкурс за заемане на академичната длъжност професор по тракийска археология.

След прочитането на труда се налага впечатлението за стойностно изследване, чиято структура и съдържание са плод на задълбочен анализ и скруполюзно осмислена подредба, на селекция и редакция, за да се получи оптимално информативно и убедително изложение. Всъщност, в основата на тази монография стои многогодишен интерес към различни аспекти на проблематиката на импортната и местната керамика в Тракия, който е формиран още в годините на работа върху докторската й дисертация¹, и стимулиран от теренни проучвания и изследователски проекти в хода на три десетилетия.

В предговора са обосновани убедително хронологическите и териториалните рамки на изследването. Територията между Хемус, Родопа и Евксинския Понт се възприема от автора „като относително единна етнокултурна общност с население, което преживява сходни исторически промени и има синхронно културно развитие.“ (с. 12).

1 Вж Божкова 1989; 1992; Bozkova 1994.

Обр. 1. Корица на книгата
Fig. 1. Cover of the book

Анализът в предварителни публикации на цялата база данни за такива основни групи като чернофирнисофата керамика и тази от стил „West Slope“ от Тракия², са дали основание на автора да очертае границите на изследването на юг от Хемус. Решението земите на север от Хемус да останат извън директния обсег на изследването е правомерно от методологична гледна точка, защото далеч по-оскъдната и неравностойна изворова база от този регион би довела до явен дисбаланс с данните от Южна Тракия, както и до затруднения в очертаването на тенденции, закономерности и други феномени при интерпретацията на конкретните керамични групи в локален и общ план.

Във въведението е представен стегнат, но съдържателен обзор на специализираните публикации по проблематиката на труда. От гледна точка на съдържателната страна, в развитието на изследванията са разграничени три по-скоро диахронни периода: период на „формална и стилова идентификация“, период на „класификациите“ и период на „културната характеристика“, като са изтъкнати определящите ги сходства, различия и тенденции. Такава характеристика и оценка на изследването на значима тема като керамиката – местна и импортна, струва ми се, не е правена досега в българската специализирана литература.

В края на въведението са представени, с поглед „отвътре“, най-важните музейни колекции с „люксовна“ керамика в България, послужили като база на изследването. Речникът на основни термини, с които борави авторът, е полезен за предварително внасяне на яснота в понятийния апарат на изследването.

В глава първа (с. 19-109), в девет параграфа, са представени всички обективно

2 Срв. Vozkova 2010; Божкова 2010; 2012.

засвидетелствани в изследваната територия керамични групи и стилове – от (късно) геометричната до късноелинистическата епоха. Всички керамични групи са анализирани на базата на стандартни критерии, като: „контексти“, „технологични характеристики (особености)“ (за по-слабо изследваните групи), „форми“, „украса“ и „хронология“. При някои от групите част от критериите не са застъпени, или са комбинирани в един текст поради липсата на достатъчно данни или специфики на материала. При групите с най-голямо статистическо и географско присъствие – чернофигурната, червенофигурната и чернофирнисовата керамика, разделът за представянето на формите е оптимално подробен и изчерпателен. Този подход създава условия за константно и обективно поднесена информация и е предпоставка за обективни заключения. Описанието и анализът по тези критерии по групи (подгрупи по регион и по стил) са лаконични, но съдържателни, с максимално придържане към професионалната терминология, с оптимални препратки към паралели и примери, с качествени фотоси и графични илюстрации, а при повечето основни групи и с карти, изработени по единен модел. Тази глава е приносна, както със синтезираната информация в отделните параграфи, така и като цялостен обзор на всички керамични групи в един балансиран текст – направено за пръв път в българската специализирана литература. Синтезирани са резултатите от многогодишните изследванията на много български и чуждестранни учени, допълнени с наблюденията и идеите на А. Божкова върху различни керамични групи и отделни артефакти, натрупани в хода на археологически проучвания, както и вследствие на осмисляне на резултатите от тях. Включена е и обработката на непубликувани находки от много български музеи.

Според мен, би било по-правомерно, тази глава, както и глава II да бъдат дефинирани като части на труда.

Втората глава (с. 111-146) предлага анализ и синтез на представените в първа глава керамични групи, но на следващо ниво. Това е особено ясно изявено при керамичните групи от класическата епоха, които имат значително присъствие и разпространение, давайки възможност за по-обективни наблюдения. Анализът им, през призмата на географското разпространение, концентрацията на находките, пътищата на проникване и характера на керамичните комплекси, е отправна точка за интерпретация в следващите нива. Сравнението на сходствата и различията при трите основни компонента на трапезния репертоар – сиви монохромни, рисувани и чернофирнисови съдове – в керамичните комплекси в ареала на гръцките апойкии и близкия им хинтерланд, както и от вътрешността на Тракия, води до интересни констатации, които в голяма степен са новаторски за проучванията у нас. Нови наблюдения и тези са формулирани и по отношение на въпросите за идентифицирането на местното производство (центрове в гръцките апойкии и вътрешността на страната, репертоар, локални специфики и пр.), както и по проблемите на търговското (и другите пътища на) проникване и дистрибуция на посочените три групи трапезни съдове.

Самата идея да се очертае „физиономията“ на „тракийският потребител“ и начинът по който това е сторено, органичната връзка на тази тема с въпроса за белезите (респ. компонентите) на сервиза в Тракия³ – банкетен, погребален, ритуален (?), погледнат в хронологически, типологически и контекстуален разрез, са сериозен научен принос към тази комплицирана и дискуссионна проблематика.

Дискутирането в отделен текст на „стоки и пазари“ в контекста на неизживяно-

3 Срв. Божкова 2016.

то мнение за „варварска“ Тракия, е не по-малко новаторско и приносно. В контекста на цялото изложение това изглежда логично и авторът не е „избягал“ от предизвикателството, обсъждайки критично наличните археологически данни, сведения от изворите, епиграфски паметници и предложените до момента тѐзи и хипотези.

В заключителната глава (наречена „Обобщение на придобитите резултати“) адекватно са представени основните наблюдения и свързаните с тях констатации, тѐзи и идеи за изследваната материя.

Вместените в съответните глави и параграфи графични илюстрации и карти, също плод на целенасочен подбор, подкрепят оптималното възприемане на текста. Качествените цветни образи в приложение 1, обвързани с текста, допълват възможностите за пълноценно илюстриране на изложението.

В приложение 2 е представен „Списък на по-важните керамични комплекси в земите между Хемус, Родопи и Евксинския Понт“. Данните за основните керамични категории и основните публикации (ако има такива) са разграничени по контексти – некрополи, градове и селища, ямни комплекси – и са важно допълнение за специалистите, които биха ползвали изследването за собствени дирения.

В приложение 3 е представена прегледна хронологическа таблица на основните керамични групи от Тракия, разграничени и анализирани в труда.

В заключение бих дефинирал рецензираната монография на Анелия Божкова като резултат от едно многогодишно, целенасочено интелектуално усилие, довело до значим научен резултат. Този труд ще има безспорно стимулиращо въздействие за по-нататъчните изследвания в областта, както на керамичните групи от Тракия, така и на дискутираните икономическите и социални проблеми.

Цитирана литература

- Божкова, А. 1989. Атическа чернофирнисова керамика в Тракия (V–III в. пр. н. е.). Археология 2, 1-10.
- Божкова, А. 1992. Някои аспекти на керамиката на колело в предримска Тракия. Балкански древности 2, 57-59.
- Божкова, А. 2010. Чернофирнисова керамика от класическата епоха в България – актуален прочит на проблема. Археология 1-2, 18-28.
- Божкова, А. 2012. „West slope“ керамика от България. Археология 2, 27-41.
- Божкова, А. 2016. Банкетният сервиз на древните траки по данни от керамичните находки. Археология 1-2, 19-31.
- Bozkova, A. 1994. Importations grecques et imitations locales. La céramique hellénistique en Thrace: chronologie et centres de production. In Γ'Επιστημονική συνάντηση για την έλληνιστική κεραμική. ΧΡΟΝΟΛΗΜΕΝΑ ΣΥΝΟΛΑ – ΕΡΓΑΣΗΡΙΑ 24-27.09. 1991, Θεσσαλονίκη. Αθήναι, 223-230.
- Bozkova, A. 2010. La céramique à vernis noir d'époque classique dans les colonies ouest pontiques et l'hinterland indigène (territoire de la Bulgarie). In Trézinià H.X (ed.) *Grecs et indigènes de la Catalogne à la mer Noire*. Actes des rencontres du programme européen Ramses2 (2006-2008) (= Bibliothèque d'archéologie méditerranéenne et africaine 3), Paris: Édition Errance, 487-492.